

DOI: 10.18559/SOEP.2018.1.1

Alicja Grześkowiak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów, Katedra Ekonometrii i Badań Operacyjnych

alicia.grzeskowiak@ue.wroc.pl

CELE I POLITYKI UNII EUROPEJSKIEJ W OPINII JEJ OBYWATELI – UJĘCIE WIELOWYMIAROWE

Streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki analiz dotyczących opinii obywateli krajów unijnych na temat kluczowych działań i priorytetów Wspólnoty. Na podstawie wyników badań sondażowych przeprowadzonych w ramach Eurobarometru dokonano porównania opinii na temat celów strategii Europa 2020 oraz polityki Unii Europejskiej. Oceniono zróżnicowanie i dynamikę, posiłkując się wybranymi miernikami statystycznymi i technikami wizualizacji danych. Ze względu na wielowymiarowość danych do badania struktur rozpatrywanych zbiorów zastosowano analizę głównych składowych. Przeprowadzone analizy wskazują na istnienie znaczących różnic w postrzeganiu celów i polityki unijnej przez obywateli państw należących do Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: polityka europejska, strategia Europa 2020, analiza wielowymiarowa.

Klasyfikacja JEL: O19, C30, C38.

OBJECTIVES AND POLICIES OF THE EUROPEAN UNION IN THE OPINION OF ITS CITIZENS – A MULTIVARIATE APPROACH

Abstract: The article presents the results of the analyses of the opinions of citizens of EU countries on the key activities and priorities of the community. A comparison of views on the Europe 2020 objectives and policies of the European Union was performed on the basis of the results of surveys carried out in the framework of the

Euro barometer. The dispersion and the changes were evaluated by selected statistical measures and data visualization techniques. Due to the multivariate nature of the data, the principal component analysis was used to study the structures of the datasets under consideration. The analyses indicate the existence of significant differences in the perception of the objectives and policies of the EU by citizens of the countries belonging to the European Community.

Keywords: European policies, Europe 2020 strategy, multivariate analysis.

Wstęp

Unia Europejska to gospodarcze i polityczne stowarzyszenie państw o bardzo zróżnicowanym składzie. Wspólnotę tworzą kraje różnej wielkości, o różnym stopniu rozwoju społeczno-gospodarczego, różnych uwarunkowaniach historycznych i geopolitycznych, zamieszkiwane przez ludność różnych wyznań i mówiącą różnymi językami. Obecnie w ramach Unii Europejskiej następuje integracja dwudziestu ośmiu państw w różnych wymiarach: politycznym, społecznym, gospodarczym, zapewniania bezpieczeństwa. Podejmowane są różne wspólne działania zyskujące bądź nie poparcie polityków reprezentujących różne kraje.

Według danych Eurostatu Unię Europejską zamieszkuje obecnie około 510 mln ludzi, których dotyczą decyzje i kierunki działań wyznaczane przez Wspólnotę. Poglądy obywateli powinny być brane pod uwagę w trakcie projektowania i realizacji zadań. Komisja Europejska zleca przeprowadzanie badania opinii we wszystkich krajach w ramach projektu Eurobarometr. Sondaże dotyczą różnych tematów, w tym zapatrywań na realizację polityk Unii Europejskiej.

W artykule przeprowadzono analizę opinii respondentów z dwudziestu ośmiu krajów unijnych. Analiza obejmuje dwa nurty: poglądy na temat różnych priorytetów i polityk europejskich oraz opinii na temat celów zdefiniowanych w kluczowym dokumencie – strategii Europa 2020. Zasadniczym celem pracy jest zbadanie poglądów na temat celów i polityk unijnych oraz zidentyfikowanie podobieństw i różnic w ich postrzeganiu przez obywateli różnych państw należących do Wspólnoty. Tak określonymu celowi towarzyszą następujące pytania badawcze: Jak respondenci oceniają cele i polityki europejskie? Czy od czasu uchwalenia strategii Europa 2020 zmieniło się postrzeganie adekwatności jej celów wyrażonych ilościowo? Jak duże jest zróżnicowanie opinii, a w szczególności czy zróżnicowanie to

wiąże się z przynależnością bądź nie do strefy euro oraz z występowaniem jednego z pięciu systemów społecznych: liberalnego, konserwatywnego, nordyckiego, śródziemnomorskiego oraz postkomunistycznego (Domański, 2009, s. 168; Rostila, 2007). Wymienione systemy społeczne są wyróżniane na podstawie „stopnia zależności od praw rynku” oraz „dostępu członków społeczeństwa do zasobów materialno-bytowych” (Domański, 2009, s. 168). Zasadnicze cechy systemów można ująć następująco: liberalny – znaczne ograniczanie ingerencji państwa, silne zorientowanie na prawa rynku, pomoc państwa nierozbudowana i o charakterze doraźnym; konserwatywny – znaczące zróżnicowanie statusu jednostek i dążenie do jego utrzymania, uzależnianie świadczeń od wkładu pracy i osiąganych dochodów; nordycki – odpowiedzialność państwa za sytuację obywateli i udzielanie pomocy, zapewnianie równego dostępu do usług, wysokie i bezwarunkowe transfery socjalne, silny interwencjonizm państwa; śródziemnomorski – dominujące znaczenie rodziny w zapewnianiu warunków bytowych, zróżnicowany system świadczeń, niewielkie zaangażowanie państwa w pomoc społeczną; postkomunistyczny – niespójność systemowa będąca konsekwencją transformacji (Eikemo, Bambra, Joyce i Dahl, 2008; Hill, 2010, s. 39-40; Karpowicz, 2006; Rostila, 2007).

Analizy przeprowadzono na podstawie zagregowanych wyników badań Eurobarometru z lat 2010 oraz 2016. Ponieważ respondenci oceniali cele i polityki europejskie dotyczące różnych obszarów, problem zróżnicowania opinii potraktowano jako zagadnienie wielowymiarowe, co wymagało zastosowania specyficznych metod statystycznych. W celu zredukowania wielowymiarowości zastosowano analizę głównych składowych, a w celach interpretacyjnych jej graficzną reprezentację. Oprócz tego podejścia do opisu wykorzystano także klasyczne mierniki statystyczne, jak rozstęp oraz przyrosty.

1. Źródła danych i metodyka badania

Analizy przeprowadzono na podstawie danych pochodzących z badań Eurobarometru (*Eurobarometer*) będącego przedsięwzięciem w zakresie badania opinii publicznej w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Badania ilościowe Eurobarometru są prowadzone na zlecenie Komisji Europejskiej w różnych trybach: *Standard Eurobarometer*, *Special Eurobarometer*, *Flash Eurobarometer* (Komisja Europejska [KE], 2016a). Badanie standardowe dotyczące poglądów Europejczyków na kluczowe kwestie związane z Unią

Europejską jest przeprowadzane dwukrotnie w ciągu roku – na wiosnę i jesienią. Opinie są gromadzone w każdym kraju członkowskim na podstawie ok. 1000 wywiadów *face-to-face* (KE, 2016b).

W artykule wykorzystano dostępne dane pochodzące z wiosennego badania przeprowadzonego w 2016 roku (*Standard Eurobarometer* nr 85) oraz, w celu porównawczym, informacje pochodzące z momentu inicjowania strategii Europa 2020, tj. z wiosennego badania z 2010 roku (*Standard Eurobarometer* nr 73). Analizy wykonano na podstawie zagregowanych danych udostępnianych w ramach portalu Open Data Portal (Open Data Portal, b.d.) gromadzącego zbiory danych z różnych instytucji Unii Europejskiej.

Przeprowadzone badanie obejmuje swą tematyką dwa zasadnicze obszary: poparcie dla różnych polityk europejskich oraz ocenę kluczowych celów ilościowych strategii Europa 2020. W pierwszym obszarze analizowano odsetek respondentów opowiadających się za następującymi kwestiami (TNS opinion & social, 2015b, s. 3):

- „wspólną polityką obrony i bezpieczeństwa państw członkowskich UE,
- swobodnym przepływem obywateli UE, którzy mogą mieszkać, pracować, uczyć się i prowadzić działalność gospodarczą w dowolnym miejscu w UE,
- wspólną polityką zagraniczną 28 państw członkowskich UE,
- wspólną polityką energetyczną państw członkowskich UE,
- umową o wolnym handlu i inwestycjach między UE a Stanami Zjednoczonymi,
- jednolitym rynkiem cyfrowym w ramach UE,
- dalszym rozszerzeniem UE poprzez przyłączenie innych krajów w przyszłych latach,
- wspólną europejską polityką migracyjną,
- Europejską Unią Gospodarczą i Walutową z jedną walutą – euro”.

Ze względu na długie nazwy rozpatrywanych aspektów zdecydowano się na używanie na rysunkach skrótów w celu przejrzystego przedstawienia złożonych zagadnień. Dla wyżej wymienionych są to odpowiednio: obrona, przepływ, zagran., energia, handel, cyfrowy, nowi, migracje, euro.

Wymieniony zestaw ocenianych polityk europejskich stwarza interesujące podstawy do przekrojowych analiz porównawczych. Należy zaznaczyć, że tak obszerne zestawienie jest stosowane w badaniach Eurobarometru dopiero od 2015 roku, co znacznie ogranicza możliwości badania dynamiki. Z tego względu w pracy przedstawiono rozważania wyłącznie dla danych pochodzących z 2016 roku.

Drugi z rozpatrywanych obszarów dotyczy oceny celów strategii Europa 2020 wyrażonych ilościowo dla całej Wspólnoty (KE, 2010, s. 12; TNS opinion & social, 2015a, s. 28):

- 3/4 osób w wieku 20-64 lat powinno mieć zatrudnienie,
- należy ograniczyć przedwczesne kończenie edukacji szkolnej (bez kwalifikacji) do 10% młodych ludzi,
- trzeba zwiększyć odsetek młodych osób (30-34 lata) posiadających wyższe wykształcenie do poziomu co najmniej 40%,
- należy zredukować o 1/4 liczbę Europejczyków żyjących poniżej linii ubóstwa,
- udział inwestycji w działalność badawczo-rozwojową powinien osiągnąć 3% PKB,
- należy zwiększyć efektywność wykorzystania energii o 20%,
- należy zmniejszyć emisję gazów cieplarnianych przynajmniej o 20%,
- należy zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii do 20%.

Respondenci wyrazili opinię na temat możliwości realizacji celów, odpowiadając na pytanie: „Czy następujące cele, które mają być osiągnięte w Unii Europejskiej do roku 2020, są Pana(i) zdaniem zbyt ambitne, mniej więcej właściwe, czy zbyt skromne?” (TNS opinion & social, 2014, s. 6). W analizach wykorzystano odsetek respondentów sądzących, że cele strategii Europa 2020 są określone właściwie. Analogicznie do przypadku oceny polityki, ze względu na długie nazwy rozpatrywanych celów na rysunkach zastosowano skróty. Dla wyżej wymienionych są to odpowiednio: praca, kwalifik., edukacja, ubóstwo, B+R, energia, gaz, źródła. Dane w zakresie oceny celów strategii Europa 2020 są dostępne zarówno dla 2016, jak i 2010 roku, co stwarza możliwość zbadania dynamiki.

Opinie na temat omawianych obszarów dotyczą różnych aspektów funkcjonowania Unii Europejskiej, są więc z natury danymi wielowymiarowymi, których analiza wymaga stosownych procedur badawczych. Zasadniczo wyróżnia się dwa nurty analityczne w zakresie poszukiwania prawidłowości w tego typu zbiorach danych: metody badania zależności oraz metody badania współwystępowania (Walesiak, 1996, s. 73). Wśród rozpatrywanych zmiennych nie występuje podział na zmienne zależne i niezależne, adekwatne więc jest zastosowanie technik analitycznych z drugiej z wymienionych grup. W kontekście sformułowanych celów badawczych zdecydowano o wykorzystaniu analizy głównych składowych jako metody redukcji wielowymiarowości oraz badania struktury danych. Rezultaty przedstawiono w formie graficznej za pomocą dwuwykresów (*biplots*), które pozwalają na

syntetyczne przedstawienie relacji w zbiorze danych i wskazanie istniejących prawidłowości.

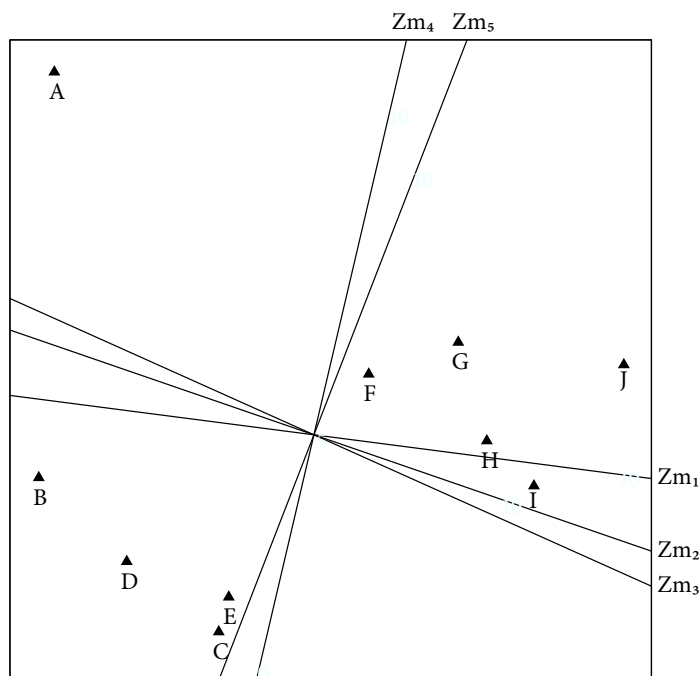
Analiza głównych składowych znajduje liczne zastosowania w naukach społecznych. Polega na wyznaczeniu nowych zmiennych, nazywanych głównymi składowymi, które stanowią kombinacje liniowe zmiennych pierwotnych. Pierwsza składowa jest otrzymywana w taki sposób, by reprezentowała jak największą część zmienności mierzoną za pomocą wariancji. Współczynniki drugiej składowej są wyznaczane tak, by zmaksymalizować pozostałą wariancję przy warunku nieskorelowania z pierwszą składową. Kolejne składowe są wyznaczane analogicznie. Liczba możliwych do wyznaczenia składowych jest równa liczbie posiadanych zmiennych pierwotnych, ale w wielu wypadkach kilka pierwszych składowych odzwierciedla na tyle dużą część wariancji, że pozostałe mogą zostać pominięte w dalszych rozważaniach – w ten sposób dokonuje się redukcji wielowymiarowości. W literaturze przedmiotu nie ma zgodności co do tego, jaką część wyjaśnionej zmienności należy uznać za wystarczającą (Afifi, Clark i May, 2012, s. 124; Stanisz, 2007, s. 175), ostateczne rozwiązanie zależy więc od oceny badacza. Wyczerpujący opis procedury analizy głównych składowych można znaleźć np. w pracach G. Duntemana (1989); I. Jolliffe'a (2002); T. Panka i J. Zwierzchowskiego (2013) oraz A. Stanisza (2007).

Zredukowanie liczby wymiarów i zaprezentowanie konfiguracji obiektów i cech w przestrzeni o niskim wymiarze, np. na płaszczyźnie, pozwala na zbadanie prawidłowości w rozpatrywanym zbiorze. Za szczególnie cenne przedstawianie rezultatów analizy głównych składowych można uznać propozycję dwuwykresu podaną przez K.R. Gabriela (1971). Tego typu wizualizacja pozwala zaprezentować w atrakcyjny i przejrzysty sposób wiele informacji o zmiennych i obiektach jednocześnie. Ponieważ w polskiej literaturze z zakresu nauk społecznych jest ona stosowana dość rzadko, warto nakreślić jej zasadnicze elementy i wskazówki interpretacyjne (Grześkowiak, 2012; Kroonenberg, 2008, s. 497-498; Sagan, 2004; Stanisz, 2007, s. 194-196):

- zmienne są ilustrowane za pomocą linii,
- przecięcie linii następuje w miejscu odpowiadającym średnim, a wartości na liniach rosną w tym kierunku, gdzie w obramowaniu pojawiają się nazwy zmiennych,
- obiekty są reprezentowane za pomocą punktów,
- położenie linii względem siebie informuje o stopniu zależności pomiędzy zmiennymi,

- położenie punktów względem siebie ukazuje stopień podobieństwa obiektów,
- położenie punktów względem linii niesie informację o wartościach zmiennych w obiektach.

Przykładowy biplot ukazujący relacje pięciu zmiennych ($Zm_1 - Zm_5$) i dziewięciu punktów (A – I) jest ukazany na rysunku 1. Układ linii wskazuje, że istnieją dwie grupy zmiennych ze sobą powiązanych: jedną tworzą zmienne o numerach od 1 do 3 związane z pierwszą główną składową (ułożenie poziome), drugą zmienne o numerach 4 i 5 związane z drugą składową (ułożenie pionowe). Konfiguracja punktów sugeruje, że najbardziej podobne są obiekty oznaczone literami C i E oraz H i I. Natomiast obiekt A jest zupełnie niepodobny do pozostałych. Położenie punktów względem linii (rzuty prostopadłe) pozwala uchwycić pewne prawidłowości: obiekty B, C, D, E charakteryzują się bardzo niskimi wartościami zmiennych nr 4 i 5, obiekty F, G, H, I, J odznaczają się stosunkowo wysokimi wartościami zmiennych nr 1, 2, 3. Wykres pozwala łatwo zinterpretować odręb-

Rysunek 1. Przykładowy biplot

Źródło: na podstawie danych umownych.

ność punktu A: wyróżnia się poprzez wysokie wartości zmiennych nr 4 i 5 oraz niskie dla pozostałych zmiennych. Warto podkreślić, że ocena konfiguracji punktów może się okazać szczególnie przydatna przy poszukiwaniu prawidłowości w podziale na określone klasy obiektów. Wówczas można zaznaczyć obiekty przynależące do różnych grup za pomocą innych znaczników lub otoczyć linią łamaną, co ułatwia analizę.

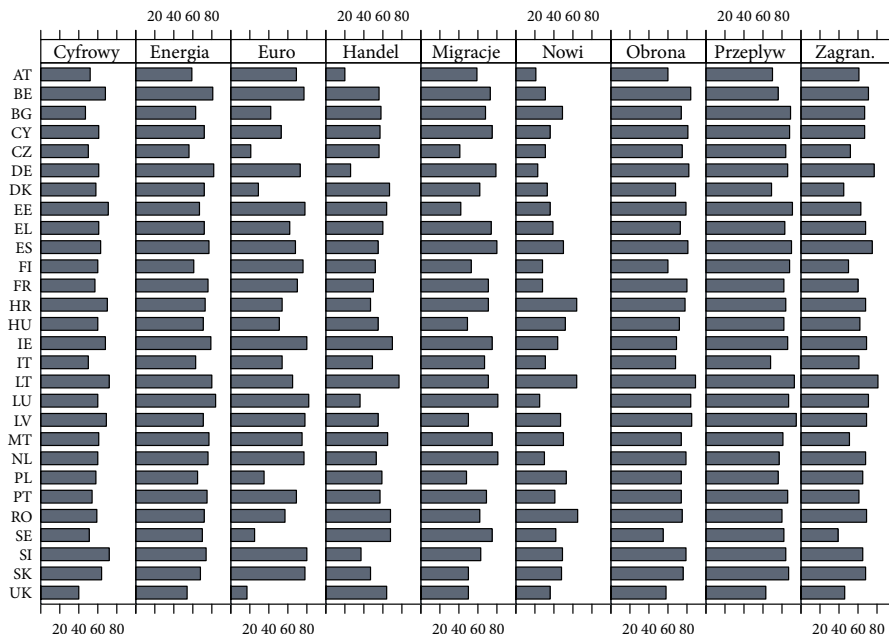
Oprócz przedstawienia powiązań i relacji za pomocą biplotów będących rezultatem analizy głównych składowych w artykule zilustrowano również dane wejściowe oraz mierniki dynamiki, stosując specyficzne narzędzia wizualizacji – tzw. kratownice wykresów, trellisy (*trellis displays*). Służą one kompleksowej prezentacji danych wielowymiarowych na jednym diagramie przypominającym konstrukcją tabelę, co pozwala na formułowanie konkluzji dotyczących zarówno wierszy, jak i kolumn (Suchecki, 2010, s. 54).

Wymienione narzędzia identyfikacji powiązań w zbiorze danych są dostępne w pakietach programu R, który rozwija się niezwykle dynamicznie i stanowi alternatywę dla informatycznych produktów komercyjnych zorientowanych na analizę danych. W szczególności wykorzystano pakiet *lattice* oferujący bogate możliwości w zakresie kreacji trellisów (Sarkar, 2008) oraz pakiet *BiplotGUI* (La Grange, Le Roux i Gardner-Lubbe, 2009) umożliwiający konstrukcję biplotów.

2. Analiza poparcia dla różnych polityk europejskich

Zestawienie stopnia poparcia dla działań z dziewięciu rozpatrywanych obszarów według respondentów z dwudziestu ośmiu krajów Unii Europejskiej w 2016 roku (ankieta wiosenna) przedstawiono na rysunku 2.

Układ odpowiedzi wskazuje, że istnieje znaczne zróżnicowanie poparcia dla unijnych inicjatyw. W ujęciu ogólnym największy sceptycyzm dotyczy potencjalnego przyłączenia nowych państw w nadchodzących latach, umowy o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi oraz jednolitego rynku cyfrowego. Najwyższe uznanie respondentów znajdują natomiast: swobodny przepływ obywateli UE w celach zarobkowych, edukacyjnych i innych oraz wspólna polityka obrony i bezpieczeństwa, a w dalszej kolejności wspólna polityka zagraniczna i energetyczna. Zwraca uwagę zróżnicowanie odpowiedzi według państw dla takich kwestii, jak Europejska Unia Gospodarcza i Walutowa z jedną walutą – euro, dla której rozstęp wynosi aż 65 punktów procentowych (Luksemburg 82% popierających, a Wielka Brytania 17%) oraz umowa o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi,

Symbole państw: AT – Austria, BE – Belgia, BG – Bułgaria, CY – Cypr, CZ – Czechy, DE – Niemcy, DK – Dania, EE – Estonia, EL – Grecja, ES – Hiszpania, FI – Finlandia, FR – Francja, HR – Chorwacja, HU – Węgry, IE – Irlandia, IT – Włochy, LT – Litwa, LU – Luksemburg, LV – Łotwa, MT – Malta, NL – Holandia, PL – Polska, PT – Portugalia, RO – Rumunia, SE – Szwecja, SI – Słowenia, SK – Słowacja, UK – Wielka Brytania.

Rysunek 2. Odsetek osób w krajach Unii Europejskiej popierających działania w wybranych obszarach (2016 rok)

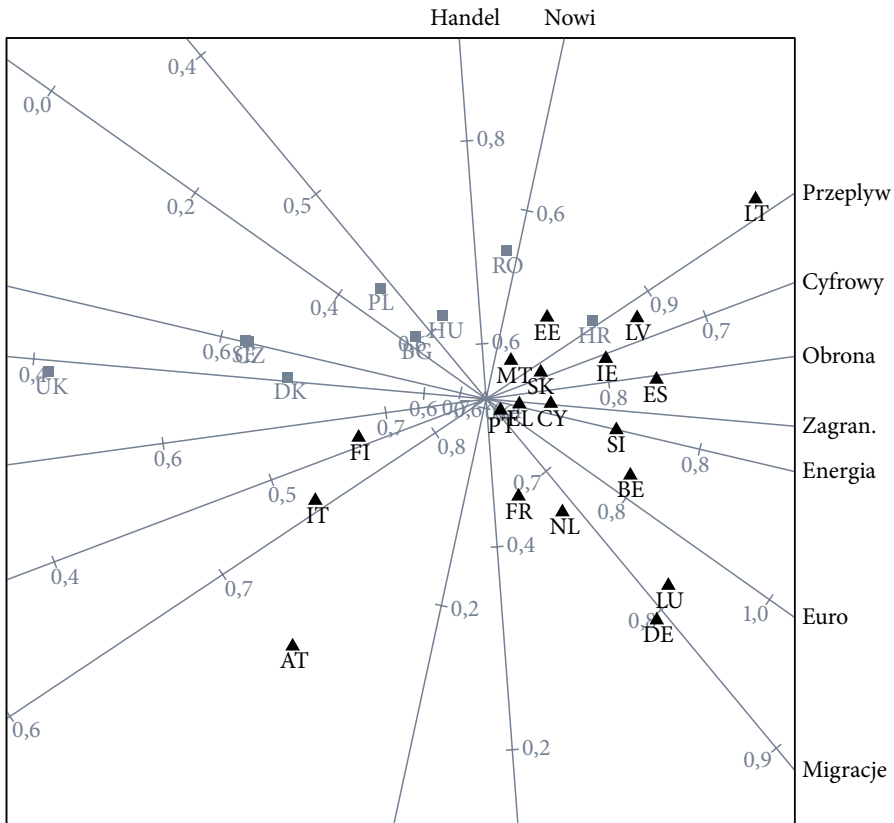
Zródło: na podstawie danych Eurobarometru.

dla której rozstęp wynosi 57 punktów procentowych (Litwa 77% popierających, Austria 20%). Najniższy rozstęp, rzędu 30 punktów procentowych, dotyczy wspólnej polityki energetycznej (Luksemburg 84% poparcia, Wielka Brytania 54%). Z kolei układ według wierszy pozwala wskazać Wielką Brytanię, Szwecję oraz Czechy jako kraje, których obywatele w stosunkowo małym stopniu popierają politykę europejską. Drugi biegun tworzą zwolennicy wspólnych działań, w szczególności respondenci z Litwy, Hiszpanii oraz Rumunii.

Ilustracja typu trellis przedstawiona na rysunku 2 daje pewne wyobrażenie o odmiennym postrzeganiu integracji europejskiej w wybranych obszarach przez obywateli różnych państw, lecz ze względu na wielowymiarowość nie umożliwia wszechstronnej identyfikacji podobieństw w zakresie zmiennych i obiektów. W celu syntetycznego ujęcia, dającego możliwość

wielokierunkowych porównań, posłużono się analizą głównych składowych z macierzą korelacji jako punktem wyjścia, a jej rezultaty przedstawiono w formie biplotów z uwzględnieniem dodatkowych podziałów państw według przynależności do strefy euro (rysunek 3) oraz przynależności do jednego z systemów społecznych (rysunek 4). Należy zaznaczyć, że dwie pierwsze składowe wyjaśniły 65% ogólnej wariancji, więc reprezentacja na płaszczyźnie nie odzwierciedla idealnie wzajemnych relacji.

Układ linii na zaprezentowanych biplotach (rysunki 3 i 4) pozwala określić skorelowane zmienne. Znaczącym stopniem korelacji odznaczały się odpowiedzi dotyczące:

Symbole państw jak na rysunku 2.

Rysunek 3. Poparcie dla polityk europejskich – rezultaty analizy głównych składowych z podziałem na kraje strefy euro oraz kraje spoza strefy euro

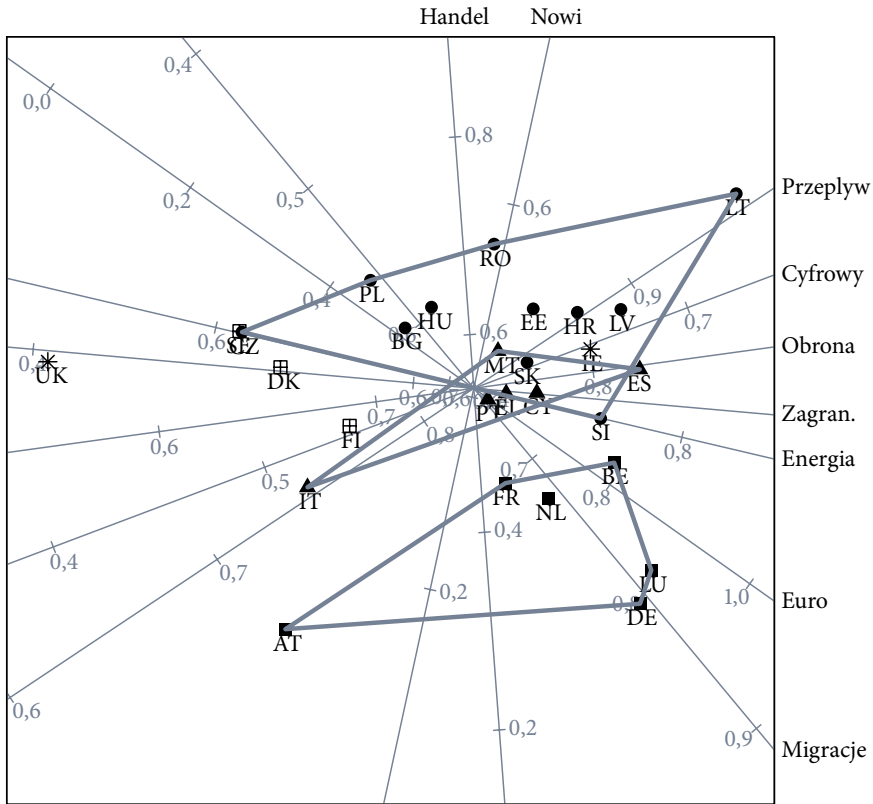
Źródło: na podstawie danych Eurobarometru.

- wspólnej polityki zagranicznej i energetycznej,
- przepływu obywateli, bezpieczeństwa i obrony oraz jednolitego rynku cyfrowego,
- przyjmowania nowych członków oraz umowy o wolnym handlu i inwestycjach między Unią a Stanami Zjednoczonymi.

Rysunek 3 pozwala zidentyfikować różnice w poparciu różnych działań unijnych przez obywateli krajów należących i nienależących do strefy euro. W pierwszej grupie odnotowuje się zdecydowanie większą aprobatę dla wspólnej polityki migracyjnej oraz unii gospodarczej i walutowej. Większymi względami cieszy się także wspólna polityka zagraniczna i energetyczna (z wyjątkiem Austrii, Finlandii i Włoch). Z kolei respondenci z krajów niebędących w strefie euro są większymi entuzjastami przyjmowania nowych członków do wspólnoty europejskiej oraz umowy o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi. Szczególną pozycję prezentują rezultaty z Wielkiej Brytanii i Austrii, gdzie w wielu aspektach odnotowuje się najniższe poparcie dla priorytetów unijnych.

Na rysunku 4 zilustrowano wyniki z podziałem na pięć systemów społecznych, które oznaczono różnymi znacznikami. Dodatkowo zakreslono liniami łamanymi obszary zajmowane przez trzy systemy liczące najwięcej krajów, tj. system konserwatywny, postkomunistyczny oraz śródziemnomorski. Zrezygnowano z zaznaczenia pozostałych dwóch ze względu na przejrzystość rysunku.

W postrzeganiu polityk unijnych zaobserwować można istotne prawidłowości powiązane z typami systemów społecznych. Zasadniczą różnicę można rozpoznać pomiędzy opiniami pochodzącymi od respondentów z krajów o systemie konserwatywnym i postkomunistycznym. Wśród opinii z pierwszej grupy można zauważyć relatywnie duże poparcie dla wspólnej waluty oraz wspólnej polityki migracyjnej, znaczące poparcie dla wspólnej polityki zagranicznej i energetycznej (z wyjątkiem Austrii) oraz bardzo niskie poparcie dla umowy o handlu ze Stanami Zjednoczonymi i przyjmowania nowych państw do wspólnoty. Obywatele państw postkomunistycznych mogą zostać scharakteryzowani jako więksi entuzjaści przyjmowania nowych państw do Unii Europejskiej i kooperacji ze Stanami Zjednoczonymi, ale zdecydowanie bardziej sceptycznie podchodzący do wspólnej europejskiej waluty i rozwiązywania problemu migracji. Obywatele państw o systemie nordyckim wyrażają stosunkowo słabe poparcie dla swobodnego przepływu ludności, jednolitego rynku cyfrowego, wspólnej polityki zagranicznej, energetycznej oraz obrony i bezpieczeństwa. Przedstawiciele dwóch krajów o systemie określanym jako liberalny mają zupełnie

Symbole państw jak na rysunku 2.

Rysunek 4. Poparcie dla polityki europejskiej – rezultaty analizy głównych składowych z podziałem na kraje o różnych systemach społecznych

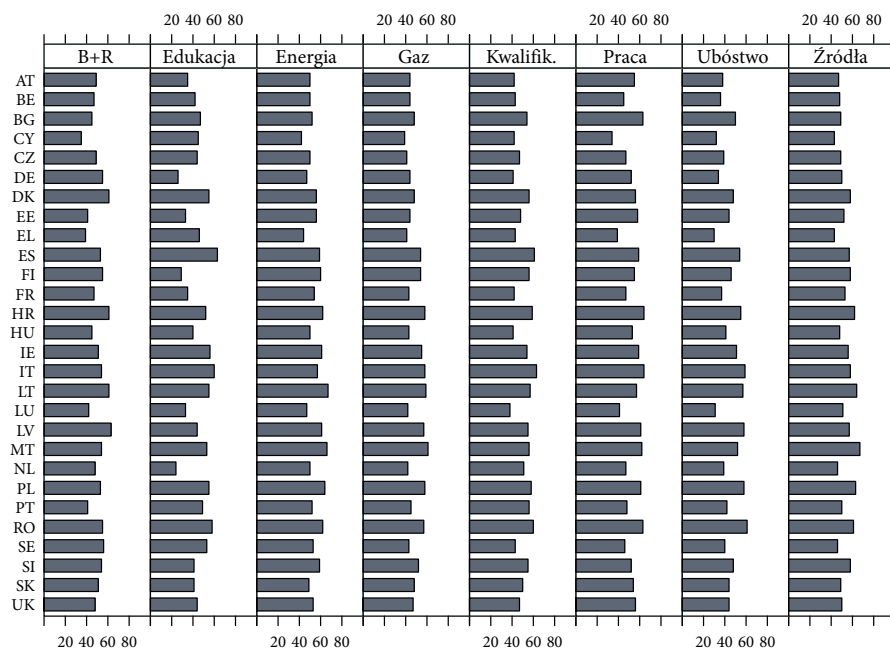
Źródło: na podstawie danych Eurobarometru.

odmienne poglądy na wspólne działania europejskie. Obywatele Wielkiej Brytanii są nastawieni bardzo sceptycznie, podczas gdy obywatele Irlandii znacznie częściej optują za wspólnymi inicjatywami.

Należy zauważyć dużą odrębność w poglądach reprezentowanych przez mieszkańców państw o systemach konserwatywnych – na biplotcie obszar zajmowany przez te kraje nie ma części wspólnych z pozostałymi.

3. Analiza opinii o celach strategii Europa 2020

Wyrażone ilościowo cele strategii Europa 2020 należą do kluczowych elementów monitorowania realizacji założeń wzrostu. Jako ważne aspekty strategiczne stanowią również przedmiot systematycznego ankietowania w ramach Eurobarometru, co pozwala poznać opinie Europejczyków w tym zakresie. Zestawienie odsetków respondentów z dwudziestu ośmiu krajów Unii Europejskiej uważających w 2016 roku (edycja wiosenna badania), że cele strategii Europa 2020 są sformułowane właściwie (ani zbyt ambitnie, ani zbyt skromnie), przedstawia rysunek 5.

Symbole państw jak na rysunku 2.

Rysunek 5. Odsetek osób w krajach Unii Europejskiej oceniających cele strategii Europa 2020 jako sformułowane właściwie

Źródło: na podstawie danych Eurobarometru.

Ogólnie za najlepiej sformułowane uważane są cele związane z zapewnianiem zatrudnienia, efektywnością wykorzystania energii oraz zwiększaniem udziału jej odnawialnych źródeł. Najgorzej postrzegane są cele w zakresie redukcji ubóstwa, zwiększania odsetka młodych ludzi z wyższym wykształceniem i ograniczania emisji gazów cieplarnianych.

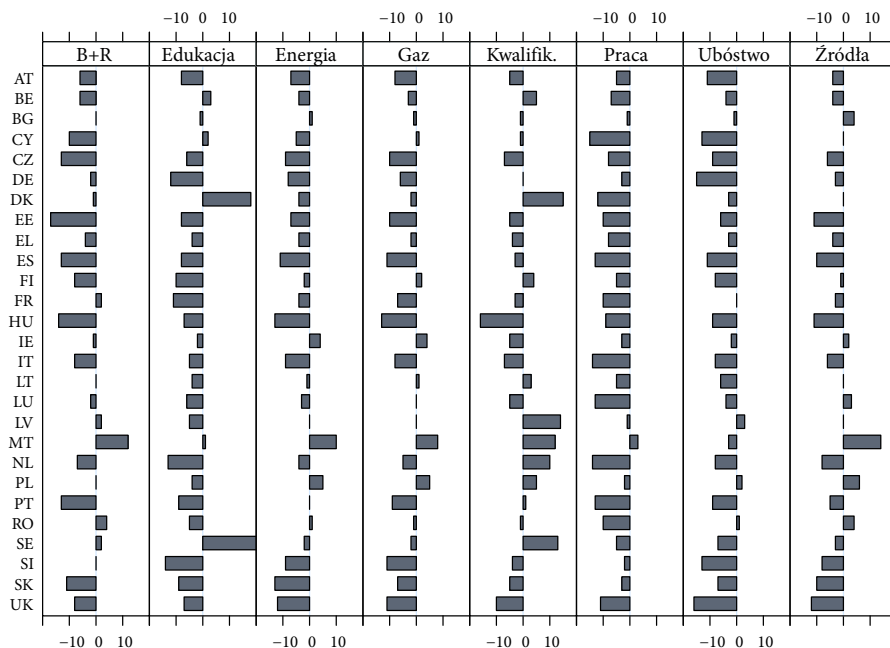
Opinie respondentów z różnych krajów odznaczają się zróżnicowaną zmiennością. Największy rozstęp, tj. 39 punktów procentowych, odnotowano w przypadku celu związanego ze wzrostem odsetka osób młodych legitymujących się wyższym wykształceniem (Hiszpania 63%, Holandia 24%). Najmniejsza różnica, tj. 22 punkty procentowe, dotyczy redukcji emisji gazów cieplarnianych (Malta 61%, Cypr 39%).

W ośmiu krajach wszystkie cele zostały ocenione jako właściwe przez ponad połowę ankietowanych – dotyczy to Irlandii, Hiszpanii, Chorwacji, Włoch, Litwy, Malty, Polski i Rumunii. Z kolei do najbardziej sceptycznych zaliczyć należy mieszkańców Belgii, Czech, Cypru i Grecji, w których to krajach żaden cel nie został uznany za realistyczny przez większość badanych.

Pytanie o identycznej formie dotyczące oceny ilościowych celów strategii Europa 2020 było zadawane tuż po zatwierdzeniu dokumentu konstytuującego strategię, tj. w trakcie wiosennej edycji Eurobarometru w 2010 roku. Na rysunku 6 zilustrowano zmiany, które zaszły w przekonaniach o należytych określeniu celów¹. Znamienne jest, że po ponad połowie czasu obowiązywania strategii zauważyć można w zdecydowanej większości przypadków spadek udziałów osób oceniających sformułowanie kluczowych celów jako właściwe. Jest to szczególnie widoczne w obszarach sfery społecznej – zatrudnienia i ograniczania ubóstwa. Co więcej, w tych obszarach zmiana jest spowodowana przede wszystkim zwiększeniem ocen na „zbyt ambitne”, czyli niemożliwe do spełnienia. Przedstawione rezultaty wskazują, że wśród Europejczyków nasila się pesymizm w kwestii możliwości realizacji celów strategii Europa 2020. Co interesujące, obszarem, w którym odnotowano najwięcej wzrostów w ocenie adekwatności, jest ograniczanie przedwczesnego kończenia edukacji (bez kwalifikacji). Zaobserwowano to aż w dziesięciu krajach, przy czym największe przyrosty wystąpiły w Danii (15 punktów procentowych) i Łotwie (14 punktów procentowych). Z kolei analiza rysunku 6 w układzie wierszowym pozwala sformułować wniosek, że stopień zmian w opiniach charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem pomiędzy krajami, np. mieszkańcy Bułgarii i Litwy prawie nie zmienili swojego zdania dotyczącego rozważanych kwestii, a zamieszkujący na Węgrzech i Słowacji wartościowali zdecydowanie inaczej niż sześć lat wcześniej. Z kolei Malta jest jedynym krajem, w którym nastąpił wzrost oceny adekwatności zdefiniowania celów strategii Europa 2020, z wyjątkiem ograniczania ubóstwa.

W dalszej części analizy posłużono się analizą głównych składowych z macierzą korelacji jako punktem wyjścia, a w szczególności prezentacją

¹ Zestawienie nie obejmuje Chorwacji, która w 2010 roku nie była członkiem UE.

Symbole państw jak na rysunku 2.

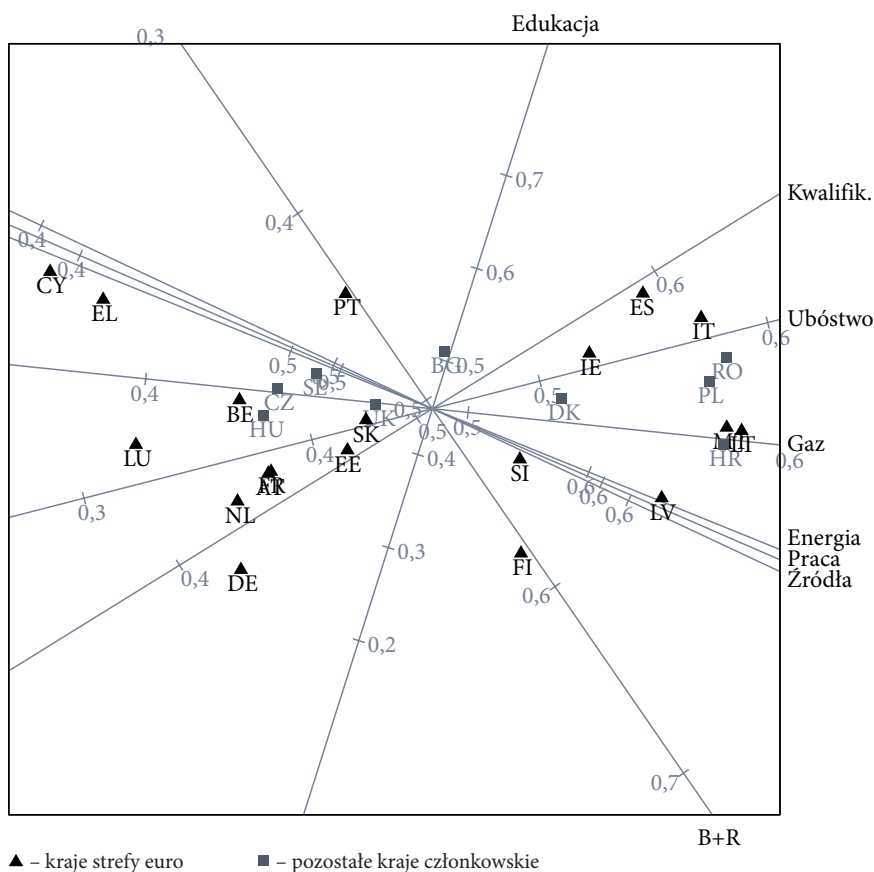
Rysunek 6. Różnice odsetka oceniających cele strategii Europa 2020 jako sformułowane właściwie (rok 2016 w porównaniu z rokiem 2010, w punktach procentowych)

Źródło: opracowano na podstawie danych Eurobarometru.

jej wyników w formie biplotów z naniesieniem klasyfikacji państw według przynależności do strefy euro (rysunek 7) oraz przynależności do jednego z systemów społecznych (rysunek 8). Stopień wyjaśnienia wariacji przez dwie pierwsze składowe można uznać za wysoki, gdyż osiągnął poziom 86%.

Wzajemne położenie linii na utworzonych biplotach (rysunki 7 i 8) pozwala wskazać trzy zmienne najsilniej ze sobą powiązane. Opinie respondentów o trafności trzech celów określonych w strategii Europa 2020 odznaczały się silną korelacją, mianowicie: posiadanie zatrudnienia przez 3/4 osób w wieku 20-64 lat, zwiększanie udziału odnawialnych źródeł energii i podnoszenie efektywności jej wykorzystania o 20%. Te zmienne są słabo skorelowane ze zmiennymi odnoszącymi się do kształcenia, tj. ograniczaniem przedwczesnego odejścia z procesu edukacyjnego oraz zwiększaniem odsetka młodych posiadających wyższe wykształcenie.

Rysunek 7 ilustruje wyniki analizy głównych składowych dla 2016 roku w podziale na kraje należące i nienależące do strefy euro. Układ punktów nie sugeruje istnienia prawidłowości w ocenie celów strategii Europa 2020 przez mieszkańców państw należących do jednej i drugiej grupy. Warto natomiast podkreślić, że w państwach strefy euro wystąpiła większa polaryzacja opinii – punkty reprezentujące poszczególne kraje (znaczniki trójkątne) mają większy rozrzut niż punkty odzwierciedlające pozostałych członków (znaczniki kwadratowe).

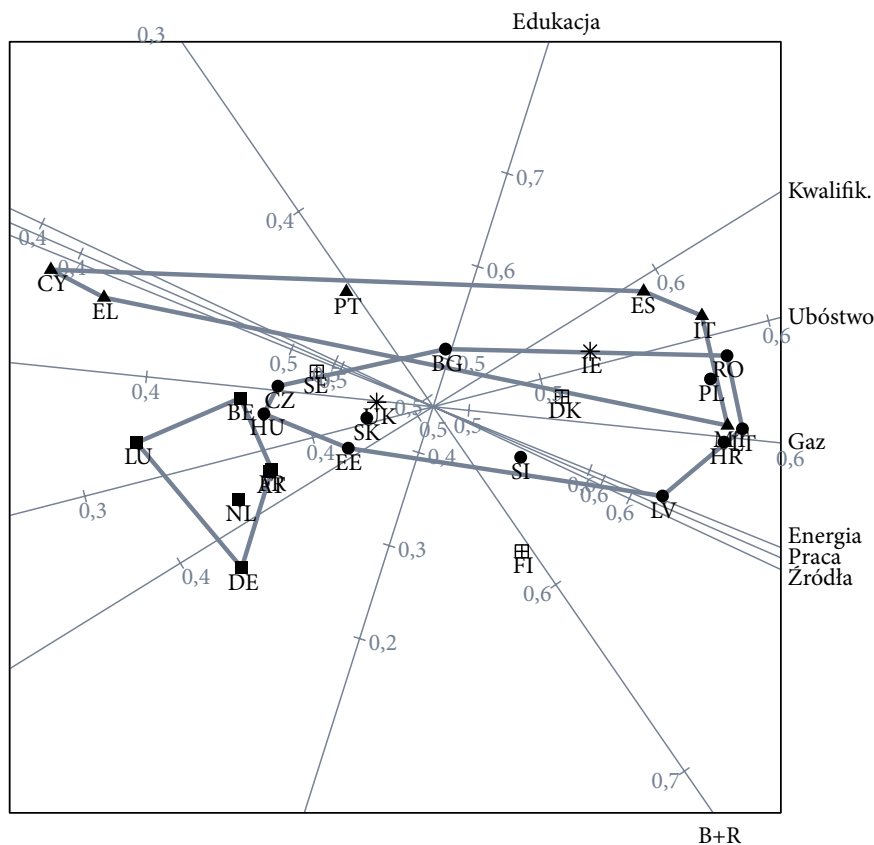

Symbole państw jak na rysunku 2.

Rysunek 7. Ocena celów strategii Europa 2020 – rezultaty analizy głównych składowych z podziałem na kraje strefy euro oraz kraje spoza strefy euro

Źródło: na podstawie danych Eurobarometru.

Na rysunku 8 zaprezentowano rezultaty dla 2016 roku z rozbiciem na pięć systemów społecznych, które oznaczono różnymi znacznikami. Ponadto liniami łamanymi zakreslono obszary zajmowane przez trzy systemy obejmujące najwięcej krajów, tj. system konserwatywny, postkomunistyczny oraz śródziemnomorski. Analogicznie do rysunku 4 zrezygnowano z zaznaczenia pozostałych dwóch ze względu na przejrzystość rysunku.

Symbole państw jak na rysunku 2.

Rysunek 8. Ocena celów strategii Europa 2020 – rezultaty analizy głównych składowych z podziałem na kraje o różnych systemach społecznych

Źródło: na podstawie danych Eurobarometru.

W postrzeganiu adekwatności celów strategii Europa 2020 nie istnieją jednoznaczne powiązania z typami systemów społecznych. Można jedynie wyodrębnić grupę krajów o systemie konserwatywnym wyraźnie niepokry-

wającą się na płaszczyźnie z innymi grupami. Pozostałe obszary nakładają się na siebie, co pozwala sądzić, że opinie o właściwym zdefiniowaniu celów strategicznych są mocno zróżnicowane i nie pozostają w wyraźnym związku z typem systemu społecznego. Należy podkreślić, że respondenci z krajów o systemie konserwatywnym relatywnie nisko oceniają poprawność celów strategii Europa 2020. Z kolei w obrębie państw o systemie śródziemnomorskim wystąpiły bardzo skrajne poglądy – od bardzo sceptycznych respondentów z Cypru i Grecji, po bardzo optymistycznych z Malty, Włoch i Hiszpanii. W grupie państw o systemie postkomunistycznym można również odnotować znaczące rozbieżności w opiniach. Warto zaznaczyć, że ankietowani w Polsce zdecydowanie pozytywnie wypowiadają się o odpowiedzialności celów strategicznych.

Zakończenie

Przeprowadzone analizy wskazują na istnienie znaczących różnic w postrzeganiu celów i polityk unijnych przez obywateli różnych państw należących do Wspólnoty. Istnieją wspólne działania cieszące się uznaniem w większości krajów, a także polityki budzące kontrowersje, do których zaliczyć należy wprowadzanie wspólnej waluty i prowadzenie łącznej polityki migracyjnej. Znaczne rozbieżności występują również w zakresie poparcia dla przyjmowania nowych członków oraz przyjęcia umowy o handlu ze Stanami Zjednoczonymi. Stwierdzono, że poparcie dla określonych działań jest różne w grupie państw będących w strefie euro oraz państw poza nią. Można również wykazać pewne prawidłowości w postrzeganiu prowadzonych działań unijnych w odniesieniu do istniejących systemów społecznych, przy czym ewidentnie daje się zidentyfikować odmiennosć stanowiska obywateli państw o charakterze konserwatywnym. Warto zaznaczyć, że odniesienie do reżimów społecznych można odnaleźć w licznych badaniach komparatystycznych dotyczących wielu kwestii społeczno-ekonomicznych wskazujących na istnienie różnic dotyczących m.in. rynku pracy, poczucia bezpieczeństwa, ubóstwa, integracji społecznej, kapitału społecznego, nierówności zdrowotnych, integracji imigrantów, polityki rodzinnej, wykluczenia społecznego (Domański, 2009; Eikemo i in., 2008; Fouarge i Layte, 2005; Gallie i Paugam, 2000; Guo i Gilbert, 2007; Kääriäinen i Lehtonen, 2006; Koopmans, 2010; Ogg, 2005; Rostila, 2007). Zróżnicowanie systemów pod względem wielu ważnych wymiarów może się przekładać na odmienne postrzeganie polityk unijnych.

Wyraźne prawidłowości nie występują natomiast w przypadku ocen dotyczących kluczowych celów strategii Europa 2020. Wyniki badań Eurobarometru wskazują na odmienne postrzeganie właściwości tych celów, lecz nie pozostają one w wyraźnym związku z przynależnością do strefy euro czy określonego systemu społecznego. Za wyjątek można uznać kraje o systemie konserwatywnym, których mieszkańcy raczej sceptycznie wyrażają się o adekwatności celów. Odnotowano także negatywną tendencję – w ciągu sześciu lat obowiązywania strategii Europa 2020 nastąpił zdecydowany spadek oceny prawidłowości większości jej celów przez respondentów w prawie wszystkich krajach. Europejczycy, jak widać, nie są nastawieni optymistycznie w kwestii rozwoju nakreślonego w dokumentach strategicznych.

Obywatele Unii Europejskiej bardzo różnie postrzegają zasadność wspólnych działań i możliwości osiągnięcia sprecyzowanych celów. Może to wynikać z tego, że do Wspólnoty należą kraje o różnych uwarunkowaniach. Osiąganie celów satysfakcjonujących mieszkańców Starego Kontynentu oraz opracowanie strategii na przyszłość będą stanowić duże wyzwania w polityce europejskiej.

Bibliografia

- Affi, A. A., Clark, V. A. i May, S. (2012). *Practical multivariate analysis*. Boca Raton: CRC Press.
- Domański, H. (2009). *Spoleczeństwa europejskie. Stratyfikacja i systemy wartości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Dunteman, G. H. (1989). *Principal components analysis*. Newbury Park: Sage Publications.
- Eikemo, T. A., Bambra, C., Joyce, K. i Dahl, E. (2008). Welfare state regimes and income-related health inequalities: A comparison of 23 European countries. *The European Journal of Public Health*, 18(6), 593-599.
- Fouarge, D. i Layte, R. (2005). Welfare regimes and poverty dynamics: The duration and recurrence of poverty spells in Europe. *Journal of Social Policy*, 34(3), 407-426.
- Gabriel, K. R. (1971). The biplot graphic display of matrices with application to principal component analysis. *Biometrika*, 58(3), 453-467.
- Gallie, D. i Paugam, S., (Eds.). (2000). *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

- Grześkowiak, A. (2012). Analiza wybranych aspektów zjawiska ageizmu w Europie z wykorzystaniem wykresów typu biplot. *Ekonometria*, 3(37), 70-82.
- Guo, J. i Gilbert, N. (2007). Welfare state regimes and family policy: A longitudinal analysis. *International Journal of Social Welfare*, 16(4), 307-313.
- Hill, M. (2010). *Polityka społeczna we współczesnym świecie. Analiza porównawcza*. Warszawa: Difin.
- Jolliffe, I. (2002). *Principal component analysis*. New York: Springer.
- Kääriäinen, J. i Lehtonen, H. (2006). The variety of social capital in welfare state regimes – A comparative study of 21 countries. *European Societies*, 8(1), 27-57.
- Karpowicz, E. (2006). Modele polityki społecznej. Kierunki zmian polityki społecznej w Polsce. *Informacje Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu*, 16(1249), 3-12.
- Komisja Europejska. (2010). *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela.
- Komisja Europejska. (2016a). *Public opinion*, Pobrane 21 listopada 2016 z <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/General/index>
- Komisja Europejska. (2016b). *Standard Eurobarometer*, Pobrane 21 listopada 2016 z <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD>
- Koopmans, R. (2010). Trade-offs between equality and difference: Immigrant integration, multiculturalism and the welfare state in cross-national perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1) s. 1-26.
- Kroonenberg, P. M. (2008). *Applied multiway data analysis*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- La Grange, A., Le Roux, N. i Gardner-Lubbe, S. (2009). BiplotGUI: interactive biplots. *Journal of Statistical Software*, 30(12), 1-37.
- Ogg, J. (2005). Social exclusion and insecurity among older Europeans: The influence of welfare regimes. *Ageing & Society*, 25(1), 69-90.
- Open Data Portal. (b.d.). *Access to European Union open data*. Pobrane 11 listopada 2016 z <http://data.europa.eu/euodp/en/data>
- Panek, T. i Zwierzchowski, J. (2013). *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej: teoria i zastosowania*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa – Oficyna Wydawnicza.
- Rostila, M. (2007). Social capital and health in European welfare regimes: A multi-level approach. *Journal of European Social Policy*, 17(3), 223-239.
- Sagan, A. (2004). *Jeden obraz ukazuje więcej niż 10 liczb, czyli jak budować mapy zadowolenia klienta z wykorzystaniem programu STATISTICA*. Kraków: StatSoft.
- Sarkar, D. (2008). *Lattice: multivariate data visualization with R*, Springer.
- Stanisz, A. (2007). *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny*. Kraków: StatSoft.
- Suchecki, B. (red.). (2010). *Ekonometria przestrzenna: metody i modele analizy danych przestrzennych*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

- TNS opinion & social. (2014). *Opinia publiczna w Unii Europejskiej. Standardowy Eurobarometr 82. Raport krajowy*. Pobrane 21 listopada 2016 z <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/65267>
- TNS opinion & social. (2015a). *Europeans' views on the priorities of the European Union, Standard Eurobarometer 84. Report*. Pobrane 21 listopada 2016 z <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/72444>
- TNS opinion & social. (2015b). *Opinia publiczna w Unii Europejskiej. Standardowy Eurobarometr 84. Raport krajowy*. Pobrane 21 listopada 2016 z <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/70572>
- Walesiak, M. (1996). *Metody analizy danych marketingowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.